

Євроекономіка

Сергій ЛУЧЕНОК

**ЕКОАГРОТУРИЗМ
У СИСТЕМІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ВСЕСВІТНЬОЮ ТОРГОВОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ**

Резюме

Багатофункціональність розвитку сільського господарства зумовлено уразливістю сільськогосподарського виробництва в умовах глобалізації економіки. Угода щодо сільського господарства Всесвітньої торгової організації містить положення, спрямовані на диверсифікацію сільськогосподарського сектору, зокрема коштом застосування державного фінансування аграрного сектору за допомогою заходів «зеленого кошика». Ефективним варіантом диверсифікації сільськогосподарського виробництва для Республіки Білорусь може бути діяльність, пов'язана з розвитком екоагротуризму.

Ключові слова

Сільське господарство, сільськогосподарське виробництво, агропромисловий комплекс, глобалізація, урбанізація, диверсифікація, екоагротуризм, агроагротуризм, екоагротуризм.

Класифікація за JEL: Q17, F01.

© Сергій Лученок, 2007.

Лученок Сергій, голова правління СПК «Первомайский и К», пошукувач кафедри міжнародного бізнесу Білоруського державного економічного університету, Білорусь.

За останнє десятиріччя практики та теоретики різних країн приділяють значну увагу питанням розвитку сільського господарства відповідно до норм Всесвітньої торгової організації (ВТО). Аналіз проводять за різними обов'язками Угоди щодо сільського господарства ВТО: доступу на ринок, внутрішньої підтримки, експортного субсидування. Функціонування сільськогосподарського сектору у міжнародній економіці дослідники розглядають не лише в галузі сільськогосподарського виробництва. Увагу акцентують на різних проблемах сільськогосподарського сектору, які необхідно ефективно розв'язувати в сучасних умовах функціонування світової економіки та зростання країн-членів ВТО: розвиток на селі підприємництва, інноваційної діяльності, забезпечення продовольчої безпеки, розв'язання соціальних проблем та підвищення рівня кадрового потенціалу, розвиток екологічного сільськогосподарського виробництва тощо.

Концепцію «багатофункціональності» сільського господарства було визначено під час Уругвайського раунду переговорів Всесвітньої торгової організації (ВТО) із сільськогосподарського сектору. У преамбулі Угоди щодо сільського господарства ВТО вказано на «занепокоєність щодо проблем неторгового характеру, зокрема продовольчої безпеки й необхідності охорони навколишнього середовища» [1: 1]. Основна ідея, пов'язана з неторговими інтересами, полягає у тому, що сільськогосподарська діяльність не лише забезпечує виробництво реалізованих на ринку сільськогосподарських товарів, а й створює суспільні блага та послуги, які необхідні суспільству і становлять «зовнішні ефекти виробництва», що не можуть бути реалізовані на ринку. До таких суспільних благ та послуг належать екологічні вигоди, що випливають із сільськогосподарської діяльності (наприклад, збереження ландшафту, захист від стихійних лих, збереження біорізноманітності тощо), та розвиток сільських районів (наприклад, забезпечення зайнятості у сільських районах, вирівнювання регіонального розподілу доходів тощо).

Концепція «багатофункціональності» сільського господарства привернула значну увагу з боку не лише розвинутих країн, а й країн, що розвиваються, і передбачалося, що вона буде врахована при продовженні процесу переговорів (стаття 20 Угоди). Проте єдиної думки з питання про те, що має передбачати ця концепція і яким чином її можна включити до процесу реформування сільськогосподарського сектору, досі не вироблено, зокрема і на Доха-раунді переговорів ВТО (2002–2006 рр.).

Водночас потреба у багатофункціональному розвитку сільського господарства, як показує міжнародна практика, очевидна і спричинена уразливістю сільськогосподарського виробництва в умовах глобалізації економіки. На розвиток світового агропромислового комплексу суттєво впливає низка тенденцій глобальної економіки, серед яких варто виділити:

- *високі темпи розвитку урбанізації*

На початку XXI ст. половина населення земної кулі проживає у міській місцевості. Ще донедавна, у 1975 р., мешканці міст становили лише третину усього народонаселення [2: 43]. У найближчі два десятиріччя кількість жителів міського населення має зрости майже на 1,5 млрд осіб. Урбанізація може спричиняти такі негативні наслідки, як відсутність розвитку у сільській місцевості (чи, в меншій мірі, окремих сільськогосподарських регіонів), етнічні конфлікти, відсутність ресурсів у місті для прийняття людських потоків тощо;

- *зниження частки сільського господарства у світовому товарному виробництві та виділення країн-лідерів в експорті сільськогосподарської продукції*

Наприкінці XX століття у багатих країнах 4/5 населення проживало в містах, на частку сільського господарства припадало лише 3% ВВП. У країнах з низьким рівнем доходу сільське господарство надалі дає 30 та більше відсотків ВВП [2: 44]. Водночас світовими лідерами в експорті сільськогосподарської продукції є держави з незначною часткою сільського господарства у ВВП їх країн. Насамперед це США і Євросоюз. Сільськогосподарська продукція цих країн дешевша, й у багатьох державах традиційних сільськогосподарських виробників спостерігається зростання її імпорту. Так, у Росії за останнє десятиріччя у загальному споживанні частка імпортного м'яса та м'ясної продукції зросла з 11 до 39%, птиці – з 4 до 58%, молока та молочних продуктів – з 6 до 14%, тваринного масла – з 4 до 47%. У Росію лише 25% імпорту продовольства надходить з країн СНД, а основна його частина – з країн дальнього зарубіжжя [3: 42];

- *широке впровадження інновацій та інформаційних технологій в агропромисловому комплексі*

Сільськогосподарське виробництво стає дедалі більш наукомістким, де основний чинник (приблизно 2/3) його приросту визначається не такими традиційними умовами, як землезабезпеченість, наявність трудових ресурсів і використання традиційних технологій, а швидкою реалізацією науково-технічного прогресу, що спричиняє різке скорочення робочих місць і веде до зростання безробіття у сільській місцевості. Відбувається науково-технічна революція у сільському господарстві. Це значною мірою визначило той факт, що найбільш розвинуті у науковому і промисловому відношенні країни – США і Західна Європа – дають 70% світового експорту сільськогосподарської продукції [3: 41–42];

- *проникнення у сільськогосподарську галузь аграрних біотехнологій*

Починаючи з 80-х років минулого століття, біотехнології дуже активно впроваджуються у сільськогосподарське виробництво. Трансгенні культури на сьогодні становлять лише 5% від усіх використовуваних у світовому

сільськогосподарському обороті культур (порівняно з 0,5% в 1996 р.) [4: 121]. Найбільші площі для вирощування трансгенних культур використовуються у США (72% від загального числа посівних площ), Аргентині (17%), Канаді (10%). Обережніше до виробництва генетично модифікованої сільськогосподарської продукції ставляться у країнах Європи, Австралії та Океанії. Посівні площі, які використовують із цією метою, у Франції, Португалії, Іспанії, Новій Зеландії становлять менше 1% від загальної величини посівних площ [5: 123]. Крім того, варто враховувати, що деякі трансгенні культури можна вирощувати поза сільськогосподарськими регіонами, що також зумовлює проблему їх розвитку;

- *зростання потреби в розвитку екологічного сільськогосподарського виробництва*

Умови ведення екологічного аграрного виробництва відображені у стандартах Міжнародної Федерації органічного сільського господарства (IFOAM). Світовий досвід показує, що виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції за собівартістю, як правило, вище, ніж звичайної продукції. Це зумовлює питання щодо конкурентоспроможності фермерів, які виробляють таку продукцію. Тому, наприклад, у Європейському Союзі існує фінансова підтримка та пільгове субсидування цього виробництва. За останні роки відбулося значне зростання числа екологічних господарств: Фінляндія – 50%, Данія – 113%, Італія – 69%, Англія – 115% [6: 137].

- *значна роль Всесвітньої торгової організації в регулюванні сільськогосподарського виробництва і торгівлі*

Відповідно до Угоди щодо сільського господарства, кожна країна ВТО одержала власний графік виконання зобов'язань. Міжнародна аграрна торгівля – це основне невирішене питання ВТО у переговорному процесі. Практика розвитку сільськогосподарського сектору після Уругвайського раунду свідчить про обмежені результати реалізації Угоди щодо сільського господарства.

Сільськогосподарський сектор у міжнародній економіці є однією з найскладніших галузей у плані розвитку і регулювання.

Промислово розвинуті країни, які є лідерами в експорті сільськогосподарської продукції, за переліком товарів мають значну конкуренцію з боку країн, що розвиваються, що спонукає їх розвивати несільськогосподарські види діяльності у сільській місцевості. Так, на початку 2006 р. Єврокомісія з сільського господарства звернула увагу на той факт, що ввезення вина з країн «Нового Світу» на територію Євросоюзу стало у 20 разів більшим, ніж десять років тому, що призвело до щорічного зниження 8% виробленого в ЄС вина. При цьому щорічні витрати на його утилізацію становлять близько 0,5 млрд євро. Єврокомісія з сільського господарства виступила з пропозицією щодо скорочення фермерами на 400 тис. га плантацій виноградників і виділення їм субсидій на природоохоронні заходи і розвиток альтернативних видів діяльності.

Тенденції глобальної економіки впливають і на сільськогосподарський сектор країн, що розвиваються. Проте у цих країнах ситуація дещо інакша: занепад сільського господарства, високе безробіття у сільській місцевості, відсутність грошового фінансування для підняття галузі змушують уряди шукати розв'язання проблеми за допомогою різних джерел, зокрема шляхом диверсифікації сільського господарства та розвитку підприємництва у сільській місцевості.

Як свідчить міжнародна практика, диверсифікація сільського господарства проходила, насамперед, коштом розвитку у сільській місцевості екотуризму. Сільське господарство забезпечує не лише продовольчу безпеку держави, а й вирішення екологічних завдань (виробництво екологічно чистих продуктів, збереження родючості ґрунті охорона природи тощо), а жителі села зберігають національні традиції, мову, фольклор.

Екотуризм одержав свій розвиток з 70-х років ХХ ст. Він мав зупинити масовий відтік населення із сільської місцевості у місто. Водночас у мешканців великих міст виникла потреба спілкуватися з природою, у чистому повітрі, природній тиші та натуральних продуктах харчування.

Термін «екотуризм» (ecotourism) був запропонований мексиканським економістом Гектором Цебаллос-Ласкурейном у 1983 р. У той період часу існувало (існує й донині) понад 30 понять і термінів, що характеризують екотуризм як явище. Найпоширеніші – «природний туризм», «зелений туризм», «сільський туризм» чи «агротуризм», «подорожі у дику природу», «пригодницький туризм», «м'який туризм». Така велика кількість термінів зумовлена різноманітністю екотурів.

Домовленість щодо тлумачення суті терміну «екотуризм» була досягнута на Всесвітньому саміті з екотуризму, який пройшов у травні 2002 р. у Квебеці (Канада) [7]. Поняття екотуризму розглядалось у взаємозв'язку з поняттям стійкого розвитку та ґрунтувалось на таких специфічних принципах, як «активне сприяння збереження природної та культурної спадщини; залучення місцевих і корінних співтовариств до планування, розвитку і здійсненню екотуристичної діяльності, яка сприяє підвищенню їх добробуту; роз'яснення туристам значення природної і культурної спадщини відвідуваних місць; спрямованість на індивідуальні подорожі і організовані туристичні групи невеликого розміру» [7: 65].

На Всесвітньому саміті з екотуризму зверталась увага на важливість взаємної підтримки між туризмом, сільським господарством, життєздатними сільськими співтовариствами та збереженням природи. У практиці багатьох країн поняття «екотуризм» (яке початково виникло як механізм охорони природи і навколишнього середовища, культурного середовища) й «агротуризм» (як механізм соціально-економічного розвитку сільської місцевості) зараз розглядаються як взаємодоповнюючі.

При виникненні екотуризму у сільській місцевості передбачалось, що розміщення туристів у сільських будинках буде непрофільною діяльністю

фермерів, що дасть змогу певною мірою зміцнити їх фінансово-економічне становище без необхідності великих інвестицій. Проте нинішній попит на даний туристичний продукт змінив саму концепцію екотуризму, який перетворюється для багатьох сільських жителів не у додатковий, а в основний рід діяльності. Екотуризм розглядають у взаємозв'язку не лише з екологічним чинником та відпочинком у сільській місцевості, а й із сільськогосподарським виробництвом. Тим паче що для туристів, які обирають екотури, доволі важливою є пропозиція екологічно чистих продуктів харчування, національної кухні. В Італії фермери виробляють моцареллу з буйволячого молока, унікальні вина, свіжовідтиснуту оливкову олію, в П'ємонті селяни вирощують на своїх болотах жаб, у Ломбардії – виноградних равликів, в Умбрії – трюфелі. Для Республіки Башкортостан екотуризм у сільській місцевості ґрунтується на виробництві кумису, меду, шерсті.

За останній час туризм у сільській місцевості стає популярним в Україні, Білорусі, Росії, країнах Балтії. У Литві приблизно 1000 садиб, що надають послуги сільського туризму, в Латвії – близько 300 аналогічних сільських будинків, у Польщі – близько 15 000 господарств, що займаються екотуризмом. На хуторах Латвії та Литви сьогодні відпочиває одна п'ята частина туристів, які приїжджають у ці країни [8: 78]. У Білорусі, за даними на середину 2006 р., – 70 садиб, які приймають туристів [9: 26].

Оцінити масштаби розвитку екотуризму стало можливо лише недавно, із застосуванням сучасних інформаційних технологій, створенням електронних баз даних, що дало змогу збільшити обсяги послуг, що продаються. Це добре видно на прикладах Австрії (16% від загальної кількості сільських туристів у ЄС), Італії (13%), Франції (15%) та Іспанії (8%). За думкою експертів щорічно у світі кількість екотуристів збільшується на 20% [10].

У країнах-членах ВТО розвиток екотуризму у сільській місцевості забезпечується, зокрема, механізмом реалізації Угоди щодо сільського господарства, оскільки він містить положення, спрямовані на диверсифікацію сільськогосподарського сектору та вирішення в ньому неторгових проблем, зокрема, коштом застосування державного фінансування аграрного сектору за допомогою заходів «зеленого кошика».

До «зеленого кошика» входять заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, а отже, не порушують принципу справедливої конкуренції. Державні кошти в рамках «зеленого кошика» можуть спрямовуватися на підтримку наукових досліджень, підготовку та підвищення кваліфікації кадрів, на фінансування ветеринарних і фітосанітарних заходів, вдосконалення інфраструктури (будівництво доріг, електромереж, меліоративних споруд), поліпшення землекористування, сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва тощо.

У країнах, що вступили до ВТО, як свідчить міжнародна практика, частка заходів «зеленого кошика» впродовж перехідного періоду поступово зростала. Так, у загальній структурі державної підтримки сільського господарства у 1998 р. в Чеській Республіці вона становила 86,2%, Польщі –

73,8%, Словенії – 60,8%. Тенденція до зростання підтримки сільського господарства заходами «зеленого кошика» характерна і для розвинутих країн [11 4]. Якщо у середньому в 1986–1988 рр. в усіх розвинутих країнах підтримка з усіх джерел сільського господарства становила 302 млрд дол. США, то в 2002 р. – 318 млрд дол. США. В ЄС витрати на Єдину аграрну політику зросли, відповідно, з 39 до 51 млрд євро (в 2005 р.). В США проведена активна компанія щодо збільшення субсидій сільському господарству, бюджет Міністерства сільського господарства в 2005 р. доведений до 133 млрд дол., при цьому безпосередня допомога сільському господарству – майже до 40 млрд дол. [3: 38].

Серед внутрішньої підтримки сільськогосподарського сектору заходами «зеленого кошика» відповідно до переліку Угоди щодо сільського господарства ВТО можна виділити заходи, безпосередньо спрямовані на його багатофункціональний розвиток (при цьому й на розвиток екотуризму):

- «сприяння структурним змінам за допомогою програм, що спонукають виробників припинити свою діяльність» (пункт 9 Доповнення 2) [1]. Такі виплати з державного бюджету призначені «для забезпечення припинення діяльності осіб, зайнятих виробництвом товарної сільськогосподарської продукції, чи їх переміщення у сектор діяльності, що не стосується сільського господарства»;
- «сприяння структурним змінам шляхом програм з припинення використання ресурсів» (пункт 10 Доповнення 2) [1]. Право на такі виплати передбачене у випадку припинення використання землі чи інших ресурсів (включаючи домашню худобу) «з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. Для реалізації виплат не потрібно і не передбачено конкретно якимось альтернативне використання таких земель чи інших ресурсів, пов'язане з виробництвом товарної сільськогосподарської продукції»;
- «сприяння структурним змінам шляхом стимулювання інвестицій» (пункт 11 Доповнення 2) [1]. Такі виплати призначені «для сприяння фінансової чи фізичної реструктуризації в діяльності виробника внаслідок об'єктивно доведених структурних втрат» [1]. Виплати надають лише на період часу, необхідний для реалізації інвестицій. При цьому реципієнтам не вказують, які сільськогосподарські продукти вони повинні виробляти, за винятком вимоги не виробляти якийсь конкретний продукт;
- «платежі за програмами охорони навколишнього середовища» (пункт 12 Доповнення 2) [1]. Право на такі виплати регулюється урядовою програмою охорони чи збереження навколишнього середовища і передбачає виконання певних умов даної програми, у тому числі вимоги щодо методів виробництва та витрат.

На основі положень ВТО кожна держава самостійно визначає заходи «зеленого кошика». Це створює можливість передбачити певні заходи підтримки розвитку у сільській місцевості екоагротуризму.

У країнах, які не входять до складу ВТО, розвиток туризму у сільській місцевості стимулюється державними програмами. Так, Національна програма розвитку туризму у Республіці Білорусь на 2006–2010 рр. передбачає конкретні напрямки розвитку екоагротуризму. Це – створення туристичних поселень, створення агротуристичних комплексів на базі сільськогосподарських виробничих кооперативів, організація еколого-освітніх та еколого-просвітнянських турів для різних вікових і соціальних груп населення тощо.

Розвиток екоагротуризму в Білорусі є одним з варіантів відродження села і зумовлено проблемами в сільськогосподарській галузі, серед яких варто виділити:

- нестача у сільськогосподарських кооперативів власних коштів і сил (насамперед кадрів) для модернізації виробництва та вирішення соціальних проблем селян;
- критичний стан соціальної сфери;
- регламентована державою спеціалізація господарств на виробництві вузької номенклатури продукції;
- збільшений диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, паливо;
- неадекватна оплата сільськогосподарської праці;
- відсутність можливості для самореалізації та творчості людей при традиційній системі організації сільськогосподарського виробництва [12].

Республіка Білорусь має ресурси, необхідні для розвитку туризму в сільській місцевості. У Білорусі, наприклад, ще в XIX столітті поміщик Наркевич-Йодко лікував своїх гостей свіжим повітрям і кумисом. На початку XX ст. лікар Зданович запрошував міських жителів на мінеральні води. На території Білорусі є ліси, поля та озера, історичні місця, сільськогосподарські підприємства можуть виробляти екологічно чисті м'ясні та молочні продукти, овочі та фрукти, мед.

Внаслідок новизни ідеї екоагротуризму у Білорусі виникає чимало проблем з її реалізацією. Найважливіші з них:

По-перше, централізоване адміністративне регулювання сфери виробництва сільськогосподарської продукції та відсутність стимулів для розвитку екоагротуризму в сільській місцевості. Проект створення інфраструктури агротуристичного сервісу значно легше реалізувати у колгоспі, ніж у приватному фермерському господарстві, оскільки у керівника все є під рукою: ка-

дри, матеріали, приміщення, угіддя, стимули. Проте система управління сільськогосподарським виробництвом орієнтована на досягнення поточних результатів, й у випадку невиконання централізовано доведених завдань з основної діяльності програму розвитку екотуризму може бути закрито рішенням місцевих влад. При упущеннях у виконанні планових завдань з основної діяльності керівника господарства можуть притягнути до адміністративної і навіть кримінальної відповідальності. Звідси з'являється невпевненість, обережність, небажання ризикувати. Крім того, при значній диверсифікації діяльності в господарстві може втрачатися керованість та знизиться якість виконання функцій.

Найкращим рішенням була б передати об'єкти інфраструктури екотуризму в довгострокову оренду чи навіть у власність місцевим жителям, які їх обслуговують. Проте законодавство не передбачає ефективного механізму такої приватизації.

По-друге, відсутність у державній політиці чіткого механізму регулювання екотуризмом на національному та регіональному рівнях і, відповідно, системи нормативно-правового забезпечення цього виду діяльності. Рух іде «знизу» на рівні приватних ініціатив. У галузі регулювання екотуризму у Білорусі є поняття «агроекотуризм» (законодавчо закріплене в Указі президента № 372 від 2 червня 2006 р.), перелік спрямований на розвиток даного виду туризму (законодавчо закріплений у Національних програмах розвитку туризму в Республіці Білорусь на 2001–2005 рр. і на 2006–2010 рр.) і загальні вимоги держави до фізичних осіб при наданні ними послуг у сфері агроекотуризму. Проте в Указі представлена достатньо вузька трактовка поняття агроекотуризму, він пов'язаний із проживанням туристів лише у сільських садибах (житлових будинках) з підтримкою державою тих, хто володіє житловим фондом для туристів, але не більше п'яти кімнат.

Відповідно до зарубіжного досвіду, розвиток екотуризму у сільській місцевості відбувається за трьома варіантами: 1) на базі малого сімейного готельного господарства, коли проводиться державна політика переведення частини сільського населення з сектору аграрного виробництва у сектор послуг і створюються приватні мікроготелі на базі наявного у сільській місцевості житлового фонду і спеціалізованих об'єктів (станції човнів, конюшні тощо); 2) шляхом будівництва великих та середніх приватних агротуристичних об'єктів у сільській місцевості у формі спеціалізованих «агротуристичних» сіл, культурно-етнографічних центрів; 3) на основі створення сільськогосподарських парків, де виробляють традиційну для конкретної країни сільськогосподарську продукцію, демонструють прийоми національного сільськогосподарського виробництва.

Отже, політику щодо розвитку екотуризму у Республіці Білорусь потрібно сформулювати відповідно до заключної Декларації Всесвітнього саміту з екотуризму, що відбувся в Канаді за участі 132 країн світу, і розглядати його як цілеспрямовану діяльність державних, суспільних і приватних структур з опрацювання і реалізації методів, механізмів та інструментів

правового, економічного, соціального та іншого характеру з метою забезпечення стійкого ефективного розвитку екотуристичного сектору [13].

По-третє, відсутність стандартів і нормативів, які застосовують у сфері екотуризму як специфічного сектору послуг, що приносить додатковий дохід (несільськогосподарський, невиробничий) сільському населенню. Варто особливо підкреслити, що стандарти і нормативи, які діють у Республіці Білорусь у сфері готельного і рекреаційного бізнесу, не можна механічно переносити на сектор екотуризму загалом і малого сімейного готельного бізнесу на селі зокрема, через специфіку останнього. Цю позицію підтверджує і міжнародна практика. Так, у Європейському Союзі роботу зі стандартизації засобів розміщення та послуг у сфері сільського туризму проводять не в рамках державних чи наднаціональних відомств, а в рамках міжнародних програм ЄС за найактивнішої участі асоціацій суб'єктів агротуристичної діяльності (наприклад, EUROGITES Європейської федерації фермерського та сільського туризму, ECEAT – Європейського центру екоагротуризму тощо).

По-четверте, відсутність значної державної підтримки, насамперед фінансової, а також організаційної, інфраструктурної, як мінімум, на перших етапах становлення екотуристичного сектору у сільській місцевості. Так, у Європейському Союзі, де успішно розвивається сільський туризм, підтримка здійснюється наднаціональна – на рівні ЄС, національна і регіональна. Підтримку несільськогосподарського сектору передбачено й Угодою щодо сільського господарства ВТО.

По-п'яте, відсутність кваліфікованих кадрів. Їх потрібно готувати ще зі шкільної лави, створюючи у сільських школах профільні класи не лише з сільськогосподарських дисциплін, а й з основ туризму, розвитку ремесел. Надалі вони змогли б продовжити освіту у відповідних коледжах та вузах.

Головним завданням з розвитку туризму у сільській місцевості є опрацювання державної програми його розвитку – або спеціальної (наприклад, Кіпрська програма з агротуризму, підготовлена Кіпрською організацією з туризму), або в рамках інших, комплексних програм (як, наприклад, у Німеччині в рамках програми «стійкого розвитку» сільської місцевості, якою займається Міністерство сільського господарства). Для Республіки Білорусь доцільнішим є включення екотуризму до державних планів розвитку сільської місцевості. При низькій рентабельності сільськогосподарського виробництва у господарствах відсутні необхідні засоби для фінансування довгострокових проектів зі створення і підтримки інфраструктури сільського туризму. Необхідна лібералізація управління сільськогосподарським виробництвом, система економічного стимулювання спеціалізації господарств не лише з виробництва сільськогосподарської продукції. Варто забезпечити бюджетне фінансування екоагротуристичних проектів, створювати пільгові умови для кредитування і спонсорування.

Крім того, сферу екоагротуризму, який, по суті, є одним із видів сільськогосподарської діяльності, варто було б передати у підпорядкування Мі-

ністерства сільського господарства від Міністерства спорту та туризму (як це зробили в Австрії, Німеччині, США, Італії, Малайзії та інших країнах). При цьому останнє могло б координувати розвиток у тих аспектах, які опинились би у сфері його компетенції. А сферу екотуризму (національні парки, історичні тури тощо) доцільно координувати Міністерству економіки.

Важливою ланкою в організації екотуристичного сектора в сільській місцевості є кооперативи суб'єктів цього бізнесу. Перед кооперативами стоять завдання захисту загальних інтересів, стандартизації і сертифікації наданих послуг, підтримання стандарту їх якості, а отже, і конкурентоспроможності сектору екотуризму загалом у певній країні чи регіоні. Створення кооперативів виробників екоагротуристичних послуг є актуальним завданням для Республіки Білорусь. У більшості невеликих країн кооперативи створюють за регіональним принципом. Так, у Польщі агротуристичні об'єднання угруповуються за воеводствами (наприклад, Любельський союз агротуристичних товариств).

Для розповсюдження інформації про екотуризм необхідно створити електронну базу даних з окремих об'єктів із фотознімками та описом послуг (стандарт, ціни, послуги перебування).

Економічний ефект від розвитку екотуризму у Республіці Білорусь, якщо розглядати за вартісними даними і з позиції поповнення державного бюджету, на сьогоднішній момент не настільки великий, враховуючи, що, наприклад, у 2006 р. прогнозується прибуття в республіку 110 тис. туристів (для порівняння, країни Прибалтики щороку відвідує до 3,5 млн туристів), а кількість екотурів становить близько 20% загального числа прибуттів. Водночас, до 2010 р. планується залучити у Білорусь до 3 млн туристів. Екотуризм є джерелом додаткового доходу для сільських жителів коштом плати за туристичні послуги, а також виручки від продажу продуктів харчування, ремісничих виробів.

Міжнародна практика показує, що розвиток екотуризму у сільській місцевості є великою соціально-економічною програмою з переведення частини аграрного населення зі сфери виробництва у сферу послуг. Крім економічних, така державна політика має соціальні та культурні цілі.

Література

1. Соглашение по сельскому хозяйству Всемирной торговой организации. www.wto.ru.
2. Доклад о мировом развитии 1999/2000. – М.: Из-во «Весь мир», Всемирный банк, 2000. – 288 с.

3. Назаренко В. И. Присоединение к ВТО: последствия для сельского хозяйства России // Белорусский экономический журнал. Ежеквартальный научно-практический журнал. – 2006. – № 1(34).– С. 30–44.
4. *European Commission. Economic Impacts of Genetically Modified Crops on the Agri-Food Sector: A Synthesis. Working Document, DG-Agriculture. Brussels: European Commission, August 2000.*
5. Михневич С. И. Торговля сельскохозяйственными товарами в контексте широкого использования биотехнологий // Белорусский экономический журнал. Ежеквартальный научно-практический журнал. – № 2(27). – 2004. – С. 121–126.
6. Интеграция аграрных рынков в условиях глобализации экономики при вступлении России в ВТО: Тезисы научно-практической конференции 23–24 мая 2005 г. – Великий Новгород: Новгородский государственный университет, 2005. – 216 с.
7. World Ecotourism Summit – Final Report, Copyright 2002 World Tourism Organization, ISBN: 92-844-0550-5, Published by the World Tourism Organization and the United Nations Environment, Madrid, Spain, 2002.
8. Голубева Е. Созвездие агротура // Пригород. Информационно-аналитический журнал. – 2006. – Июнь. – С. 78–79.
9. Цадко О. Туристическая пастораль // Журнал Minsk where. – 2006. – № 7.– С. 26–29.
10. Материалы семинара представительства ООН в Республике Беларусь. Программа развития ООН (UNDP) «Агротуризм и сокращение сельской бедности» – Витебск, май 2005 г.
11. Осташко Т. Сельское хозяйство Украины в условиях ВТО: ожидания производителей и аналитические прогнозы // Зеркало недели. Международный общественно-политический еженедельник. – 2005. – № 30 (558). – 6–12 августа.
12. Лученок С. А. Возрождению села поможет эко-агротуризм // Директор. Научно-практический журнал для руководителей. – 2006. – № 3. – С. 12–15.
13. Лученок С. А. Развитие экотуризма в современном мире глобальной экономики // Збірник тез. «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації». – Частина 1. – Тернопіль: Економічна думка, 2006.